

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 661.

CHICAGO, ILL., dne 13. maja (May 13th), 1920.

LETO—VOL. XV.

Upravištvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone, Lawndale 2407

POJMI O LASTNINI.

Kadar se v naših dneh razprede razgovor o socializmu, je najpogostejše kot nekakšno razlago slišati stavek, da hoče socializem odpraviti privatno lastnino. Celo od ljudi, ki se sami imenujejo socialiste in tudi mislijo, da so, je včasih slišati tako mnenje, ker je žal tudi med takozvanimi revolucionarnimi delavci mnogo vročerkvnikov, a vendar nevednih "puntarjev". Tem bolj umevno je, da se poslužujejo omenjene fraze raznobarni nasprotniki socializma od učenega, a v kapitalistični službi stoječega vseučilišnega profesorja, pa do kakšnega duševno zabitega meniha.

Ce zasledujete argumente takih uničevalcev socializma, naletite navadno takoj po dogmi o odpravi privatne lastnine na "tatvino" in "rop". Le s takimi zločini je baje mogoče odpraviti privatno lastnino. Od te dedukcije je seveda le še en korak do sklepa, da so socialisti zagovorniki tatvine, torej navadni zločinci.

Človek je sicer inteligentno bitje, ali njegov razum vendar ni vedno dovolj na straži, drugače bi hitreje opazil protislovja v takih samozavestno predavanjih izvajanjih. Tatvina, rop in podobne procedure so pač zelo neprimerna sredstva za odpravo privatne lastnine, ker je precej jasno, da prihaja ob takih procesih le lastnina iz enih privatnih rok v druge; menjajo se lastniki, ne pa oblika lastnine. Če bi torej šlo socialistom res za to, da odpravijo privatno lastnino, bi se morali poslužiti drugačnih sredstev, kakor tatinstva in robovjaštva; uničevalci socializma pa morajo opustiti eno ali drugo očitjanje: Odpravo privatne lastnine, ali pa kradež in rop.

Ce bi v svoji kritiki hoteli biti pošteni, bi morali opustiti oboje. Tedaj jim tudi nihče ne bi zameril kritike, zakaj vsak razumni socialist, ki smatra socializem za znanost, pozdravlja pravično kritiko, ker ve, da ga lahko opozori na dejstva, ki jih je sam prezrl, in na napake, katerih ni spoznal ali se jih ni zavedal. Kritika je imenitno pomožno sredstvo vsake znanosti, torej tudi socializma. Ali prav socializem ima kaj malo takih kritikarjev v nasprotniških taborih, in dobro je le, da si jih vzgaja sam v svojih vrstah v obilni meri.

Odprava privatne lastnine...

Ljudje, ki zapisujejo to v zapisnik socialističnih grehov, nimajo pojma o sestavi dana-

šnjega sveta, o vzajemnih stikih njegovih delov, o potrebah modernega človeka in človeštva, ali pa smatrajo socialiste za same zelotske dogmatične nevedneže. Odprava privatne lastnine je tako nemogoča reč, da ne bi bili socialisti nevarni, ampak smešni, če bi jo zahtevali, in enako smešni bi bili tisti, ki nastopajo proti "norcem" z sredstvi legalnega in nelegalnega nasilstva.

Socializem ne zahteva in ne propagira odprave privatne lastnine. Resnica je naravnost nasprotna: Njegov cilj je zelo izdatna pomnožitev privatne lastnine. Doseči pa ne misli tega z nikakršno tatvino, ampak tudi tukaj je njegov namen nasproten: Odpraviti hoče tatvino, ki je danes na dnevnem redu in brez katere ne bi mogel kapitalistični sistem obstajati. Tej običajni tatvini dajejo sicer druga imena, da ne bi tisti, ki jo prakticirajo, izgubili splošnega ugleda; ali komur je več za stvar, kakor za ime, spozna prav lahko, da se krade lahko na zelo različne načine in da ima marsikaj zakonito sankcijo, kar ni v svojem bistvu nič drugega, kakor krivično prilaščanje tujega. Včasih postaja ta praksa tako neznosna, da jo označijo celo v kapitalistični družbi za zločinsko in ji zaprete s kaznijo, dasi je tako postopanje v očitnem protislovju z načeli kapitalizma. Zakoni zoper oderuštvo, zoper profitarstvo, zoper verižništvo i. t. d. so taki nedosledni ukrepi kapitalističnega prava.

Profit je kapitalistični način pridobivanja. Priznan in sankcioniran je in časten. Če je to načelo veljavno, je nelogično kaznovati njega izvrševanje. Če je profit, to se pravi dobiček brez lastnega dela, sploh moralen, tedaj je težko razumeti, zakaj naj bi bil moralen v enem slučaju, v drugem pa ne; in po kakšnem načelu naj se določi meja med legalnim in nelegalnim, med pravičnim in nepravičnim profitom? Določba se lahko napravi, toda le svojevoljno, nikakor pa ne drugače. Če je deset odstotkov poštna obrestna mera, zakaj ne enajst? Smisel profitnega sistema je zaslužek brez truda, in povsem logično kolikor mogoče večji zaslužek. Kolikor zna kdo pridobiti, toliko pridobi. To je gospodarski liberalizem, brez katerega izgubi kapitalizem vsak smisel.

Ta sistem pa dobiva zlasti zadnji čas vedno več lukenj, vsaj teoretičnih, zakaj v praksi niso vse odredbe in vsi zakoni zoper profitarstvo tako hudi, kakor so videti na papirju. Akademsko

pa je načelo privatne kapitalistične lastnine vendar hudo omajano. Tukaj se določajo maksimalne cene, ki jih sme prodajalec zahtevati za blago, tam se predpisuje višina dovoljenega profita, prepoveduje se nabiranje večjih množin tega in onega blaga, skratka, na neki stopnji postaja profit nemoralen. Nekateri zakoni v tem oziru so zelo strogi; ne le da so kazni zelo visoke, ampak tudi njih posledice, izguba državljanskih pravic i. t. d. so enake, kakor pri kaznih zaradi takozvanih prostih zločinov, sramotilne. Jemanje profita se postavlja tukaj v eno vrsto s tatvino in goljufijo.

Daleč bi nas vodilo razmotrivanje o vzrokih takega postopanja. Zadostuje pa, da se res tako postopa in da se očitno mora tako postopati. In to se mora tudi vjemati s pravnim mišljenjem ne le posameznih zakonodajcev, ampak širših krogov, na katere se morajo zakonodajci ozirati. V državah, v katerih so vse javne uredbe po svojem značaju kapitalistične, mora biti duh večine zakonodajcev kapitalističen, ker bi sicer uvedli splošno drugačne uredbe. Če torej s tem duhom vendar kršijo uredbe, ki se vjemajo z njim, mora biti pravna zavest, ki zahteva take kršitve, tako močna, da bi postalo zakonodajcem lahko nevarno, če je ne bi vpoštevali. To se pravi, da prevladuje v širokih slojih profitu sovražno mišljenje in da se smatra profitarstvo za podobno tatvini in ropu.

Iz tega še ne sledi, da so mase že pripravljene porušiti kapitalistični sistem in odpraviti profit sploh. Množice kriče večinoma le proti "prekomernemu profitu", pa si same niso na jasnem, kaj je to, dokod sega pošten in kje se pričinja nepošten profit. Ali kadar prihaja gibanje proti "profitarstvu" v tir, se mora prej ali slej obrniti zoper profit sploh in zoper sistem, ki je zgrajen na njem.

V mnogih slučajih imajo zakoni proti "eksesivnim profitom" bolj namen zadržati tako gibanje, kakor res preprečiti oderuštvo. Za nekaj časa se ta namen gotovo lahko doseže. Ljudstvo se je dalo že pogostoma preslepiti. Ali čas mora priti, ko se izkaže neuspešnost takih zakonodajnih ukrepov, in tedaj je neizogibno, da stopi ljudstvo za korak dalje. Hotelo bo to, kar hoče socializem: Odpraviti, kar smatra instinktivno deloma že sedaj in kar bo bolj in bolj zavedno smatralo za poseben način tatvine.

To ni odprava privatne lastnine, ki je ni najti v nobenem socialističnem programu. Socializem ni in ne more biti reakcionaren. Njegovi cilji niso v preteklosti, temveč v bodočnosti. Nazaj pogleda le zaradi tega, ker daje zgodovina nauke za bodočnost. Ti nauki so dragoceni in potrebni.

Družba brez privatne lastnine se imenuje komunistična, in ker prihaja beseda komunizem večkrat v zvezo s socializmom, pomešajo na-

sprotniki radi vse v enem loncu in napravijo iz socializma in komunizma neužitno godljo.

Komunizem je bil na začetku ljudske zgodovine, ki je takrat, ko se je odigravala, ni zaznamoval noben historičar. Znanstvena raziskavanja pa potrjujejo, da so vsa plemena v dobi divjštva in deloma tudi v dobi barbarstva žive la v komunizmu. Pojm privatne lastnine je bil prvim pradedom enostavno neznan. Osebna last je bila le to, kar je bilo najtesneje spojeno z osebo samo. Še danes obstaja osebna last nekaterih Avstralcev le iz takih predmetov, ki jih nosijo na sebi ali pa vsaj s sabo, iz okraskov v ušesih, v nosu in v ustnicah, iz živalske kože, ki nadomešča obleko, iz primitivnega orožja. Pravzaprav sega izraz "last" že skoraj predaleč, zakaj ti predmeti so takorekoč deli osebe; kadar umrje človek, se tudi ne ločijo od njega, ampak se z njim sežgo ali pokopljejo.

Sicer je bila lastnina vseh primitivnih plemen komunistična. Na to se je dobro večasi spomniti, ker postopajo zagovorniki kapitalizma radi tako, kakor da je bila kapitalistična oblika lastnine večna in da je zaradi tega hudodelstvo priporočati ali propagirati kakršno koli izpremembo te oblike.

Toda kapitalizem se niti v sanjah ne misli vračati v tisti primitivni komunizem divjakov, ki je bil primeren tedanjim časom in tedanjim razmeram, ki pa nikakor ne more ustrezati sedanjemu razvitejšemu in kulturnejšemu človeku. Divjak ni potreboval mnogo osebne lastnine, današnji človek pa ima obilnejše in vse bolj komplicirane potrebe in ne more živeti na način divjaka, če noče sam postati zopet divjak, kamor ga pa socializem pač ne vodi.

Absolutni komunizem bi bil človeku naših dni neznosen, ker je v njem razvit čut osebne svobode, popoln komunizem bi ga pa glede na vsako malenkost naredil odvisnega. Tako se v kulturni družbi ne more urediti življenje, kakor na Karolinskih otokih, kjer gre domači divjak brez vsega na potovanje, pa stopi, če je lačen, v prvo koč, se najé, pa odide brezskrbno dalje, ko si je bil vzel, kar mu gre po pravici. Plutarh pripoveduje, da je Likurg, kateremu so Špartanci pripisovali vse svoje uredbe, prepovedal zapirati hišna vrata, ker je moralo biti vsakomur prosto stopiti v hišo, bodisi tudi v odsotnosti lastnika, pa si vzeti jedil in drugih predmetov, ki jih je potreboval.

O Indijancih pripoveduje Hockevelder, ki je živel petnajst let med njimi in govoril njih jezik v "History, Manners, and Customs of Indian Nations, who once inhabited Pennsylvania and the Neighboring States": "Indijanci mislijo, da je Veliki Duh ustvaril zemljo za vse, kar obsega, za splošno blaginjo človeštva. Ko je dal deželi živine in obilo lovskih živali, ni bilo to v prid malemu številu, ampak za vse. Karkoli živi na zemlji in kar raste, kar je v rekah in vodah, je bilo skupno dano vsem in vsak je opravičen

do svojega deleža. Gostoljubnost ni pri njih krepost, ampak stroga dolžnost..."

Morgan, ki je dolgo živel med Irokezi in pazno študiral njih običaje, pripoveduje: "Če je kdo vstopil v irokeško koč, bodisi da je bil vaščan, član njih plemena ali pa tujec, ob kateri koli uri, je bila dolžnost ženskih, da so postavile hrano prednej Opustitev te navade bi bila neuljudnost enaka žalitvi. Če je lačen, jé, če ni lačen, zahteva uljudnost, da pokusi hrano in se zahvali."

Jezuit Charlevoix je pisal: "Bratska čuvstva rdečkožcev je brez dvoma deloma pripisati dejstvu, da sta besedi "moje" in "tvoje", ti hladni besedi, kakor ji imenuje Janez Zlatoust, povsem neznani tem divjakom. Zaščita, ki jo dajejo sirotam, vdovam in slabim, gostoljubnost, ki jo vrše na tako občudovanja vreden način, je v njih očeh le posledica prepričanja, da morajo biti vse reči skupne vsem ljudem."

Njegov sodobnik, prostomislec Lahontan, je dejal: "Divjaki ne delajo razlike med mojim in tvojim, kajti kar pripada enemu, pripada tudi drugemu. Le krščanski divjaki, ki živijo pred vrati naših mest, se poslužujejo denarja. Ostali ga ne rabijo in ga ne marajo niti pogledati. Imenujejo ga "Kačo belega moža". Zdi se jim čudno, da naj bi kdo imel več kakor drugi in da naj bi bil tisti, ki ima največ, bolj spoštovan, kakor tisti, ki ima najmanjše. Med sabo se ne prepirajo in ne bojujejo: drug drugemu ne ropajo in ne govore slabo drug o drugem."

Kdor veruje v razvoj, ne more verovati v večnost lastnine. Kdor veruje v sveto pismo, mora verjeti v prvotni komunizem, zakaj Jehova je ustvaril Adama in Evo, pa ni raja razdelil med njima, ampak vse je dal skupno obema in naravno tudi njiju potomcem. Tega mnenja so bili tudi razni cerkveni očetje, ki so naravnost imenovali bogatine roparje in tatove.

Mojzesa in prerokov ne moremo smatrati v takih vprašanjih za avtoritete. Toda znanost, ki je nepristransko, le z namenom, da najde resnico, posvetila v preteklost, nam potrjuje vseskozi, da so prvi ljudje nešteta tisočletja živeli v komunizmu. Od te stopnje pa do današnjega kapitalizma drži dolga pot razvoja, na kateri so bile številne postaje. Oblike lastnine so se prav tako pogostoma izpreminjale, kakor način dela, kakor delovna sredstva, kakor politične in socialne oblike.

Oblika socialistične lastnine je še razmeroma mlada, da ne sega niti izraz "kapital" sam dalje, kakor v osemnajsto stoletje. Beseda je sicer latinska, toda v stari latinščini in grščini ni bilo njej ekvivalentnega izraza. V slovarju "Dictionnaire de Mots Nouveaux" (Slovar novih besed), ki je bil izdan leta 1802, se je zdelo sestavljalcu Sébastien Mercier potrebno uvrstiti besedo "capitaliste", katero je razlagal naslednje: "Ta beseda je skoraj neznana izvan Pariza. Označuje

monstrum bogastva, človeka, čigar srce je iz železa in ki nima čuvstev razun kovinskih. Govori z njim o zemljiškem davku, pa se ti smeje; zemlje nima niti za ped, kako naj bi ga obdavčili? Kakor Arabi v puščavi, kadar so oplenili karavano, pa zakopljejo njeno zlato pred drugimi roparji, so kapitalisti poskrili naš denar."

Z večnostjo kapitalizma, če gledamo v preteklost, ni torej nič. Kar pa v preteklosti ni bilo večno, nima in ne more imeti upanja, da bo večno v bodočnosti. To uči tudi socializem, ki obenem raziskuje, kaj mu more slediti.

Že v sedanji družbi ni privatna lastnina edina oblika lastnine. Tupatam se je še iz davnine ohranilo več ali manj skupne lastnine, na primer občinski pašniki, občinski in deželni gozdovi; tupatam so še ostanki zadrug, kakor ruski "mir". Ali tudi razun tega imamo skupno lastnino, ki je nastala v modernih razmerah. Javne ceste in pota, vode, delavnice za denar, državne železnice, miestne knjižnice, javni muzeji in galerije, narodni parki, razne industrije i. t. d. predstavljajo veliko množino skupne lastnine, ki bi utemeljevala njeno svetost. In pred našimi očmi se menjajo oblike lastnine neprenehoma. Države uvajajo monopole, ki jih pridržujejo same sebi, večinoma iz fiskalnih razlogov; zdaj gradi država sama kakšno železnico in jo upravlja, zdaj prevzame katero iz privatnih rok. Včasih nakupi kakšno mesto zemljišč in goji na njih živino, producira mleko in sadi zelenjavo. Naravnost velikanske so bile izpremembe med vojno, deloma tudi po vojni.

Ne le da ni bila lastnina v preteklosti nič stalnega, tudi danes ni stalna, in kar propagira socializem, ni pravzaprav nič drugega, kakor da se spravijo neizogibne izpremembe v razumen in metodičen sistem.

Nikakor ne gre socializem za tem, da bi se obnovila preteklost, ampak za tem, da se prilagodimo potrebam in zahtevam sedanjosti in bodočnosti. Nobenemu resničnemu socialistu se ne sanja o obnovitvi primitivnega komunizma in o odpravi privatne lastnine. V resnici gre le za to, da se razširi skupna last in da se to, kar naj bo skupno, na najboljši način upravlja v prid skupnosti. Socializem propagira le skupno last produktivnih sredstev in — kar sledi logično iz tega — aparata distribucije. Začetke take skupne lastnine imamo že v sedanji družbi, kakor smo omenili, le da ti začetki ne zadostujejo za uspešno gospodarstvo. Ker pa te tako skupno producira, postane privatna last, čim pride v roke opravičenemu producentu. Tako si socializem ne zamišlja družbe, da bi bil vsak njen član podoben vojaku, ki dobiva hlače in kapo iz kompanijskega skladišča, pa jih mora eventlano vrniti, in iti na raport prosit za nove podplate, če se mu rastrgajo.

Socialistično urejena industrija mora producirati toliko, da dobi vsak član družbe, vse, kar potrebuje kulturni človek za dostojno živ-

ljenje. Le z delom si mora prislužiti to. Teh potreba bo najbrže vse več in več, tudi učinkovitost industrije bo večja in večja, tako da bo treba človeku, kadar bo organizacija dovršena, manj delati, dobival pa bo lahko več in vsled tega bo tudi več imel. Njegova privatna lastnina se bo pomnožila. Razlika pa bo v tem, da bo lahko več užival, zlasti duševno, ne bo pa mogel bogastva rabiti za izkoriščanje drugih. Tega mu pa tudi treba ne bo, ker ne bo strahu pred konkurenco, ki ga v kapitalistični družbi lahko spravi na beraško palico. Ob taki izpremembi lastniških oblik se mora družba tudi kulturno dvigniti na stopnjo, ki ji je bila doslej največ zaradi večnih gospodarskih bojov nedosežna.

Nekoliko vojne bilance.

Vsakdo ve, da je vojna zahtevala ogromne žrtve, toda le malokdo si more napraviti pravo sliko vseh izgub, ki jih ima človeštvo zahvaliti začetnikom največje evropske katastrofe. Bila je seveda pravzaprav svetovna katastrofa, toda Evropa je tisti kontinent, ki je vendar največ trpel in katerega izgube so najstrašnejše. Popolne bilance vse tragedije sploh še ni mogoče napraviti in nikdar ne bomo imeli do kraja točnih računov, ali tudi za tisto popolnost, ki je vpričo razmer mogoča, bo treba še precej časa. Zlasti o posledicah udarcev, ki so zadeli narodno gospodarstvo, nas bodo še le leta natančneje poučila. A tudi glede na izgube življenja smo deloma še odkazani na cenzur. Vendar je mogoče napraviti vsaj približen pregled, a tudi rezultati tega, če vzamemo najnižje številke za podlago, so strašni.

Najtočnejši so računi glede na neposredne vojne žrtve, to je na padle in za bojnimi ranami umrle. Tem pa je prišteti še padanje prebivalstva vsled skrčenja porodov, ki je doseglo v vseh deželah visoko stopnjo. Razumljivo je to že zaradi tega, ker je bila ogromnemu številu prebivalcev odvzeta možnost poroke. Ali na stanje prebivalstva so vplivali še drugi momenti. Po vseh deželah se je povečala umrljivost civilnega prebivalstva. Razlogi so bili različni. Francija, Belgija, Srbija, deli Avstrije, Benečija, Poljska, deli Rusije so trpeli vsled okupacije; Nemčija, ki ni izkusila tega, je bila pa blokirana. Nezadostna prehrana, ohromitev industrije, nalaganje težkega dela fizično nesposobnim ljudem, kužne bolezni in drugi pojavi so v večji ali manjši meri povsod povzročali nadnormalno umrljivost.

Nemčija.

Primanjkljaj porodov je znašal v Nemčiji, če računamo dobo od 1. maja 1915 do 1. avgusta 1919, več kakor tri in pol milijone. Toda to število ne izčrpa vseh slučajev, ker se nanašajo cenzure le na mesta z več kakor 15.000 prebivalci.

Kar se tiče števila padlih, je bilo sestavljenih več uradnih seznamov, in na njih podlagi se lahko ceni na okroglih 2.100.000 mož.

Vsled nezadostne prehrane je poginilo okrog 700.000 ljudi.

Sto do stopetdeset tisoč ljudi je umrlo za influenco. Tudi to je dati na račun vojnih žrtev. Pri tem niso vštet druge kužne bolezni oziroma od njih povzročeni smrtni slučajji, ki so tudi z vojnimi razmerami v neposredni zvezi.

Ker je padlo število porodov, je bila umrljivost dojenčkov nekoliko manjša. Od skupnega števila žrtev je torej odbiti 400.000 na ta račun.

Tako dobimo za Nemčijo izgubo prebivalstva, ki znaša najmanj 6.300.000 oseb.

Avstro-Ogrska.

Primanjkljaj porodov je za Avstro-Ogrsko težko natančno dognati, ker se je bivša država razpadla. Vsekakor pa znaša najmanj tri in tri četrtine milijona.

Umrljivost je bila v monarhiji nenavadno povečana. Do konca leta 1916 je znašala 1,7 do 1,8 milijona. Gospodarski položaj pa je bil tukaj nadvse hud — in je še sedaj — tako, da je tudi leto 1919 velikanskega umiranja. Dva milijona mrtvih je v teh razmerah število, ki se nikakor ne more imenovati previsoko.

Na bojiščih je padlo čez poldrug milijon mož.

Absolutna izguba Avstrije znaša torej 5.800.000 ljudi.

Francija.

Po statistiki, ki jo je izdalo francosko delavsko ministrstvo, znaša vsled mobilizacije povzročeni primanjkljaj porodov za Francijo poldrug milijon. Povečana umrljivost je zahtevala med civilnim prebivalstvom 450.000 žrtev.

Po statistiki v "Statesman Yearbook" in po neki izjavi državnega podtajnika Abramija v poslanski zbornici je padlo na bojiščih 1.400.000 Francozov.

Skupne izgube Francije znašajo torej najmanj tri in eno tretjino milijonov ljudi.

Anglija.

S padanjem porodov je bila Anglija še najmanj prizadeta. Ali vpeljava vojne obveznosti je vendar v vojnih letih prinesla 850.000 primanjkljaja.

Nadnormalna umrljivost je znašala med civilnim prebivalstvom do srede leta 1919 okroglih 200.000.

Po izjavah državnega podtajnika za vojno je padlo na bojiščih 1.060.000 mož.

Krvni delež Anglije znaša torej 2.100.000 ljudi, kar je relativno malo. Razlagati je to na eni strani z razmeroma pozno mobilizacijo Anglije in z dejstvom, da je bil gospodarski položaj civilnega prebivalstva primeroma ugoden.

Italija.

Natančnih števil o padanju porodov v Italiji ni dobiti. Če se porabijo podatki, kar jih je do konca leta 1918, je mogoče za vso vojno dobo bilancirati z 1.400.000.

Tudi prirastek umrljivosti civilnega prebivalstva se more le ceniti. Do srede leta 1919 je moral znašati približno 300.000.

Po uradnih izjavah je imela Italija na bojišču najmanj 550.000 izgub.

Skupne izgube Italije je torej ceniti na dva in eno četrtno milijona ljudi:

• • •

Potemtakem je pet evropskih velesil izgubilo več kakor dyajset milijonov ljudi vsled vojne.

Zedinjene Države.

Amerika je pozno vstopila v vojno in zaradi tega je niso posledice zadele tako hudo, kakor Evropa. Vendar je izgubila na bojiščih 52.000 mož.

• • •

V manjših državah je veliko teže dognati pravo število vojnih žrtev. To velja tudi za Rusijo.

Belgija.

Profesor C. Döring je v svojem spisu "O gibanju prebivalstva v svetovni vojni" sestavil račune na podlagi primerjanja z učinki v velikih državah. Tako računa primanjkljaj porodov za Belgijo s 175.000. Povišano umrljivost ceni na 200.00, od česar odpade polovica na padle v vojni.

Ljudska izguba Belgije znaša torej skupaj skupaj 375.000.

Bolgarska.

Uradnih raziskav o povišani umrljivosti ni bilo na Bolgarskem. V splošnem je dežela trpela v tem oziru manj od drugih, ker je imela razmeroma ugodne pogoje za prehrano. Nikakor se pa ne poseže previsoko, če se računa, da je znašal njen primanjkljaj porodov 155.000, in da je pomnožena umrljivost zahtevala 120.000 žrtev, od katerih jih je polovica obležala na bojiščih in pomrla za ranami.

Rumunija.

Döring računa za Rumunijo okrog 150.000 izpadlih porodov in okrog 360.000 smrtnih slučajev nad normalom. Od tega je bilo okrog 159.000 vojaških oseb.

Srbija.

Od vseh v vojno zapletenih dežel je Srbija na vsak način največ trpela. Kakor je napredovala okupacija dežele, se je množilo število beguncev, s katerim je bilo spojeno umiranje množice in strašne epidemije. Na umikanju skozi Albanijo so bila vsa pota posuta z mrličmi. Poleg tega je bilo okrog 40.000 ljudi, največ žena in otrok naravnost pomorjenih.

Če se računa primanjkljaj porodov, kakor računa list "La Serbie", s 300.000 in povečana umrljivost z 1.330.000, od česar odpade okrog 700.000 mrtvih na vojaštvo, znašajo skupne izgube Srbije 1.630.000 ljudi, torej približno 35 odstotkov vsega prebivalstva.

Rusija.

Tudi Rusija nima uradnih podatkov, vsaj ne v zadostni meri, da bi se mogla na njih podlagi izdelati zanesljiva statistika. Ceniti je treba torej na podlagi nezadostnih poročil in primerjanja.

Rusija je poklicala pod orožje skoraj 20 milijonov mož. Izpad porodov je torej naravno moral biti

velik. Dasi je Rusija že leta 1918 uradno izstopila iz vrst bojujočih, je imela sovjetska vlada vendar veliko armado pod orožjem. Povračanje vojnih ujetnikov se je zavlačevalo, in z ozirom na vse to podaja primerjanje z drugimi deželami, da mora znašati primanjkljaj porodov v Rusiji vsekakor več kakor devet milijonov.

"Statesman Yearbook" ceni krvne izgube Rusije do srede leta 1919 na več kakor tri milijone mož. Nadnormalno umrljivost civilnega prebivalstva pa ceni na dva milijona, tako da pridejo skupne izgube Rusije vsled vojne na dobrih štirinajst milijonov ljudi.

• • •

Za Turčijo in za Finsko ni niti za cenitev nikakršne podlage. Seveda so tudi nekatere nevtralne države trpele vsled vojne in imele izgube zaradi kriz v prehrani in zaradi nalezljivih bolezni. Ali tudi te izgube se doslej ne morejo oceniti, kaj še zanesljivo preračunati.

Če vzamemo le direktno v vojno zapletene dežele in njih izgube na podlagi najnižjih računov oziroma cenitev v poštveh, dobimo pregled:

	Primanjkljaj porodov.	Padli.	Povišana umrljivost.	Skupna izguba.
Nemčija ..	3,600.000	2,100.000	700.000	6,400.000
Avstrija ..	3,750.000	1,500.000	500.000	5,750.000
Francija ..	1,500.000	1,400.000	450.000	3,350.000
Italija ..	1,400.000	550.000	300.000	2,250.000
Rusija ..	9,000.000	3,000.000	2,000.000	14,000.000
Srbija ...	300.000	700.000	630.000	1,630.000
Rumunija ..	150.000	160.000	200.000	510.000
Belgija ..	175.000	115.000	85.000	375.000
Bolgarska ..	155.000	60.000	60.000	275.000
Anglija ..	850.000	1,060.000	200.000	2,110.000
Amerika ..	?	52.000	?	52.000
Skupaj				36,702.000

Z besedami: Izguba življenj, ki gre na račun svetovne vojne, znaša več kakor šestintrideset milijonov ljudi.

In vendar ne obsega ta grozna številka še vsega. V računu ni Turčija, Japonska, Grška, Črna Gora, tudi današnja sovjetska Rusija ne. Povrh tega se ne sme pozabiti, da vpliva vojna tudi še v bodočnost na prebivalske razmere, zakaj število ljudi, ki pridejo za očetovstvo v poštveh, se je za dvanaest milijonov v Evropi zmanjšalo, ne računajoč tiste, ki so se vrnili kot pohabljeni ali pa spolno bolni. V Nemčiji na primer prihaja na 1180 ženskih v starosti od 18 do 45 let le 100 moških v enaki starosti. Tudi sposobnost teh ovirajo razmajane gospodarske razmere. Pod zastavami so v nekaterih deželah še velike množice. Vojni ujetniki se vračajo le počasi. Vse to bo zadrževalo porode še desetletja na nižji stopnji, in če se jemlje vse to v račun, se mora brez pretiravanja ceniti deficit evropskega prebivalstva na štiri-deset do enoinštirideset milijonov ljudi.

To so številke, za katere ni treba komentarja.

Cerkev je že marsikaj priznala, kar je včasih strastno tajila in označevala za greh. Le malo potrpljenja, priznala bo še več.

Ali potrebujemo še več zakonov zoper upore?

Alfred Bettman.

(Konec.)

Gospoda, mislim, da ne zaidem predaleč od predmeta te razprave, če upozorim, da ima razpoloženje in temperament, ki povzročata take reči, kakor ta nameravani zakon, popolno historično paralelo v angleški zgodovini, in če želite kaj zanimivega čtiva, čitajte zgodovino Anglije v prvih letih francoske revolucije; gotovo vas preseneti enakost reči, ki se gode sedaj tukaj v naši deželi in ki so se tedaj godile tam. V reakciji angleškega ljudstva napram terorju francoske revolucije so se tam primerjali absolutno enaki dogodki, kakršni se gode sedaj v reakciji ameriškega ljudstva vpričo ruske revolucije. Med temi dogodki je bilo večno predlaganje in sprejemanje upornostnih zakonov, osnovanih na povsem paničnem ocenjevanju dejstev, in zgodovinarji, ki se ozirajo nazaj, smatrajo to za sramotno črno stran angleške zgodovine in naglašajo, da je bila množina upora in fakična verjetnost revolucije v Angliji absurdno majhna. Eden najodličnejših zgodovinarjev pravi, da so predlagali angleškemu sodiščem en slučaj upornosti za drugim, da pa niso mogli dokazati toliko faktov, da bi si bil mogel le en kronski pravdnik zaslužiti kruha in sira.

Tukaj imam drugi zvezek Konstitucionalne zgodovine Anglije; eno najslavnejših poglavij je deveto, imenovano Svoboda misli. To je zgodovina svobode misli v Angliji in če ima kdo izmed Vas časa, mu svetujem, naj jo čita, ker kaže, kako more histerija in strah in panika v eni deželi zaradi revolucije v drugi navesti prvo, da opusti svoje tradicionalne svobode. To je deveto poglavje Erskine Mayeve Konstitucionalne zgodovine Anglije.

V tistem času je bilo na Angleškem nekoliko družb in radikalnih društev, slikanih kot nevarne zarote, ki da so nameravale prenesti teror francoske revolucije v Anglijo. V resnici so bile majhne, njih moč je bila enaka ničli, in, prav kakor sedaj v Zedinjenih Državah, je bilo izmed vsakih sto oseb na Angleškem njih devetindevetdeset pripravljenih vsak čas nastopiti za obrambo angleških institucij, če bi jih bil kdorkoli napadel. Ali nihče ni mislil na napad. Zanimivo je v tem času za nas vedeti, kaj so ti strašni revolucionarji predlagali; izdajstva so bili obdolženi, ker so zagovarjali splošno vóilno pravico.

May pravi:

“V navadnih časih bi bila neznatnost teh družb povzročevala prej prezir, kakor strah. Toda ker so začetkoma ne posebno močni klubi in demagogi dobili velik vpliv na Francoskem, so zbudile skrbi, ki niso bile v nikakršnem razmerju z resnično nevarnostjo. Vpričo političnega potresa, ki mu ni bilo nič enako v zgodovini sveta, se je vsako znamenje revolucije prehitro povečalo.”

Nadalje opisuje položaj angleške družbe in absolutno se vjema z današnjimi razmerami. Ničesar tega, kar je izzvalo revolucijo na Ruskem, ni danes tukaj. Revolucije ne morete imeti od samega govorjenja. Osebo sem prepričan, da ima samo govorjenje zelo majhen vpliv.

May pravi nadalje:

“Bila je brezprimerno težavna kriza, ki je zahtevala največjo paznost in krepkost. Ministri, katerih naloga je bila vzdrževanje reda, niso mogli zanemariti nobene varnosti, ki jo je zahteval terorizem časa. Lahko so se zanašali na vso podporo, če bi bilo treba kaznovati upor in izdajstvo; maloštevilni krivci ne bi bili našli nobene simpatije med lojalnim ljudstvom. Toda poslušajoča svete novega kancelarja Lord Loughborougha in pravnih uradnikov krone je vlada prerada verjela poročilom njih agentov; dejanjem majhnega števila demokratov, večinoma delavcev, je pripisala pomen razsežne zarote za uničenje konstitucije. Vladajoči v svobodni državi so se naučili postopati z narodom v duhu tiranov. Namesto da bi se bili zanašali na trezno sodbo dežele, so apelirali na njen strah. Da bi zatrli uporne požikuse, so bili pripravljeni žrtvovati svobodo mišljenja. Njih politiko, katero so narekovala razmere časa z njega neznanimi in nepreizkušenimi nevarnostmi, je odobril čut večine njih sodobnikov, ni je pa odobrila — v dobi večje svobode — zrelejša sodba potomstva.”

Prečital sem nekoliko stavkov, da pokažem, kako je vlada postala žrtev histerije, ki ni imela podlage v fakičnih razmerah Anglije, in ki jo je v nekaterih slučajih povečala s tem, da je v ta namen podkurila paniko. Vlada je vpeljevala zakone zoper upore in zakone zoper tujce in vsakovrstne zakone, podobne temu, enemu zasledovanju upornosti je sledilo drugo, in za ono dobo je vlada poteptala tradicionalno anglosaksonsko svobodo mišljenja brez vsakega razumnega razloga v fakihi; bil je kos histerije, ki ga vsa zgodovina spoznava za kos histerije, in — če smem tako reči — bi bila enaka reakcija danes uveljaviti zakon, za katerega ni nobene potrebe v položaju.

Kakšna potreba obstaja v resnici? Mislim, da vam je stotnik Hale čital šesti odstavek zveznega kazenskega zakona (čita):

“Če se zarotita dve ali več oseb v kateri koli državi ali teritoriju, da siloma strmoglavita ali uničita vlado Zedinjenih držav, ali pa dvigneta vojno proti njej, ali da se siloma upreta njeni oblasti, ali da siloma preprečita, ovirata ali zadržita izvršitev katerega koli zakona Zedinjenih Držav” i. t. d.

Zarota pomeni neuspešno zaroto. Ni vam treba imeti uspeha, da morete biti obtoženi po zakonu o zarotah. Če kaj nameravate, pridite po zakone o zarotah, in vse, kar vam je treba storiti, je kakšno očitno dejanje. Odpošiljatev pisma je lahko očitno dejanje, če obstaja načrt za napad na avtoriteto Zedinjenih držav, in če oddate pismo z naznanilom, da bo v tej in tej dvorani shod. To je v resnici očitno dejanje, zadostno, da vas spravi v obseg zakona o upornih zarotah. Toda nismo imeli niti enega uspešnega

procesa na podlagi tega zarotnega zakona in treba je le dveh oseb za zaroto. Če ni bilo dveh oseb, da bi se bili zarotili zoper Zedinjene države z njih 110.000.000 prebivalcev, če ni dveh oseb, ki bi se bili zarotili izza premirja, ne morem imeti občutka, da smo v zelo kočljivem in nevarnem položaju. Pravim torej, da dokazuje dejstvo, da ni bilo ob vsem silnem množstvu preiskav ničesar, kar bi bilo dognalo le en uspešen slučaj na podlagi te določbe, ki zahteva le dve osebi, in da je edini slučaj, ki je bil predložen, kakor je opisal stotnik Hale, popolnoma propadel, ker ni mogel priti niti do porote — da dokazuje to dejstvo, da nismo v ogroženem položaju, v katerem bi bilo kongresu treba še pomnožiti upornostne zakone, ki jih že imamo v svojem zakoniku.

Toda če opustimo za trenotek dejstva, vprašam, ali je za to kakšna zakonita potreba? Edina stvar, katere še ni v zakonikih, je individualno zagovarjanje nasilstva zoper Zedinjene države, kar ni del zarote s kakšno osebo. Toda že shoda ne morete imeti, ne da bi bili vsaj dve osebi prizadeti pri sklicavanju. Sam ne morete najeti dvorano in zbrati kakšnih tisoč oseb. Če gre za shod, tedaj imate gotovo več kakor eno osebo, in tedaj gre za zaroto, ki pride pod to določbo. Edini slučaj, ki ga ne krije absolutno zakon, je ta, če zagovarja kdo povsem sam, ne da bi se zarotil s komerkoli, nasilen odpor zoper Zedinjene države. Lahko si pa predstavite, koliko nevarnosti more priti od takega posameznika in koliko prilike more imeti, če nima nikogar s sabo. Če se mu pa posreči izzvati najmanjši slučaj nasilstva zoper Zedinjene Države, ga drži sedanji zakon, zakaj nasilstvo je zločin, in po odseku 332 kazenskega zakona je, kdor koli povzroči ali nasvetuje zvezen zločin, kriv kot glavni krivec. Ne morem si torej domisliti ne enega slučaja, o katerem bi mogel Amerikane misliti dve minuti, ki ga ne bi kril eden ali več odsekov kazenskega zakonika.

Načelnik: Ali vam je znan kakšen slučaj v deželi, slučaj agitacije z besedo ali v pisavi, ali kakšen poizkus očitnega dejanja zoper vlado, ki se ne bi mogel zasledovati na podlagi odseka 6 kazenskega zakona?

Bettman: Ne morem si misliti ne enega slučaja, o katerem sem čital v časopisih, odkar sem iz službe, ne da bi se bilo bodisi izkazalo, da ni nič, ali pa da ne bi bili zadostovali veljavni zvezni zakoni...

Mislím, da je umestno, če povem, kaj je izjavil policijski komisar Woods, ki ima gotovo precej izkušnje v policijskih rečeh. v ameriški Sociological Society o učinkih spekulativnega govorjenja za izzivanje nasilstva: Dejal je:

“Ne more se smatrati za izzivanje neposrednega poreda, če kritizira govornik, bodisi še tako silno, obstoječi red, ali če zagovarja, bodisi še tako entuziaslično, izpremembó, ki bi po njegovem mnenju zboljšala položaj Zgodovina sveta je zgodovina zaporednih izprememb iz starega reda v nov red, in sedanji red pač lahko preneša razpravo oprednostih, ki jih more postaviti proti prednostim različnih teorij o ravnanju ljudskih zadev.”

Taka je izjava policijskega šefa...

Le še eno besedo. Namen teh zakonov je po mojem mnenju, da se preprečijo neredi, da se prepreči, kar smatra večina nas za revolucijo, za nasilen napad na kaj ali na koga. Mislím, da dokazuje zgodovina vsake dežele, da so učinki ravno nasprotni. Zatiranje ima nasproten učinek. Osebnó mislím, da je fiziološki ali psihološki fakt, da povečata zatiranje rebelične čute, da je torej neka varnost v tem, če se opušča politika zatiranja. Ne govorim o dejanjih zoper vlado. Kdor izzove izgred — in izgred pomeni, da kdo napada koga ali kaj — je kriv in zadene ga primerna kazen. Eden najboljših citatov je iz govora Lorda Erskine pred poroto v glasovitem procesu Thomasa Painea. Thomas Paine je bil v dobi, ki vam jo opisujem, v Angliji tožen na podlagi takozvane Seditious libel act zaradi drugega zvezka knjige “The Rights of Man”. Erskine je dejal:

“Če morejo ljudje svobodno izražati svoje misli in svoje trpljenje, resnično ali domišljeno, se razbli-nejo njih strasti v zrak kakor smodnik, če se razsuje; toda zadrževane s terorjem, delajo nevidno, eksplodirajo nenadoma in pomendrajó vse na svoji poti. Pustite, da se postavi misel proti misli, argument proti argumentu, in vsako zdravo gibanje bo varno. Tako sem spoznal iz angleške zgodovine, da je bila angleška vlada varna v enaki meri, v kakršni je tisk bil svoboden.”

Zdi se mi, da velja to za Ameriko in da velja to vsako deželo. V razmerju, v katerem je govor svoboden, je vsaka dobra vlada varna.

Le nekoliko zgodovinskih zgledov. Po Marxovem Komunističnem manifestu, ki ga je omenil stotnik Hale, je začelo socialno demokratična stranka v Nemčiji rasti, in boječ se je, ker je bila strogo nasprotna sistemu v Prusiji, je Bismarek uvedel protisocialistične zakone. Pod temi zakoni se je množilo nasilstvo in množili so se socialisti, dokler jih ni bilo toliko, da so izsilili preklic teh zakonov. In odkar so bili preklicani ti zakoni, so postajali socialisti bolj in bolj konservativni. V vedno večji meri so postajali del redno sestavljene vlade in njih revolucionarnost ali kakor koli hočete to imenovati, se je manjšala kakor se je množila njih svoboda.

V Rusiji imamo nasproten zgled. Rusijo navajajo kot zgled za vsakovrstne reči, zdi se mi pa jasno, da je ni mogoče navajati v prid zatiranja svobode, zakaj če je bila njena revolucija tako strašna in nasilna, kakor so jo opisovali, tedaj gotovo lahko pravimo, da je bila tam, kjer je bilo zatiranje svobode največje, tudi revolucija najbolj silovita in bridka. O Angliji vemo, da je postala po opustitvi zakonov zoper upornost in pregonov, o katerih sem se zmenil in ki jih je bil opisal May, najsvobodnejša dežela na svetu, kar se tiče izražanja in občevarja. Vemo, da ni bilo v treh slučajih, leta 1830 v času revolucije na Francoskem, leta 1848, ko je bila revolucija v vsaki deželi na kontinentu, in leta 1871, v dobi pariške komune, onstran kanala, v Angliji, nikakršnega upora. Če dokazuje zgodovina sloh kaj, dokazuje, da ne zmanjšujejo poizkusi zatiranja nevarnosti sile, ampak da jo prej povečujejo.

Mr. Dale: Tega ne boste podajali za edini razlog harmoničnih razmer na Angleškem. Menda ne trdite, da je bila svoboda govora edini vzrok razlike?

Mr. Bettman: Mislim, da ima Anglija pač največji talent, gotovo izmed vseh evropskih držav, za razvojen napredek, za napredek potom rednih političnih izprememb. Mislim pa, da je že to posledica svobode. Mislim, da je sposobnost za redne politične izpremembe produkt svobode.

Mr. Dale: Če bi bila Francija takrat imela vladu kakršno so imeli angleški otoki, bi bilo fizično nemogoče, da bi bila doživela vse te revolucije.

Mr. Bettman: Seveda, toda angleška vlada ni bila slučajnost. Angleška vlada je bila rezultat zaporednih bojov za popolno svobodo. Imeli so svoje revolte v času Jurja III., ki je bil despot; to je bilo takrat, ko so bili progoni zaradi uporov na dnevnem redu.

Mr. Dale: Ali moje stališče je to, da ni bila Anglija obvarovana revolucij zaradi večje svobode, ki jo je imela, ampak ker ni bilo pod njeno boljšo vlado prilike za take revolucije.

Bettman: Ampak če bi bila boljša vlada poizkusila z zatiranjem, bi bila nastala prilika. Ni pa poizkušala.

Dale: To je res. Toda vlada sama je bila tako sestavljena, da niso bili mogoči taki zatiralni ukrepi kakor na Francoskem.

Bettman: Gotovo je angleška vlada bolje reprezentirala ljudstvo. Ampak če bi bila pariška komuna navedla angleško vlado, da bi bila začela zasledovati politiko represalij, bi bili upori na Angleškem.

Dale: Toda po vašem mišljenju so šli upornosti zakoni za tem, da omeje svobodo govora, vendar pa niso razburili ljudstva.

Bettman: Tisti zakoni so bili odpravljeni. Panika se je bila podelila in zakoni so bili preklicani. Odpravili so jih, toda preden so jih odpravili, je bila doba terorja.

Dale: V Angliji vpričo njih vladne oblike ne bi bilo napravilo nobene razlike, kako strogi da bi bili zakoni zoper upore, ker ne bi šlo za revolucijo razlogov, ki so bili na Francoskem.

Bettman: Mislim, da se strinja, ampak izražava se različno.

Dale: Mogoče.

Bettman: Moja temeljna misel je ta, da je prišel čas v Zedinjenih Državah, ko bi morali Vi, člani kongresa kot voditelji našega javnega mnjenja izreči, da smo imeli dovolj teh reči, ki neizogibno povzročajo kršitve ameriških metod pri upravljanju justice. Nismo v nevarnem položaju, ki bi zahteval, da bi zapustili svoje tradicije. Med vojno je bil tak položaj. Toda sedaj, ko je vojna končana, ni potrebe, ni razloga, da bi se nadalje odстранjevali od svoje tradicionalne metode pri upravljanju justice. Če izvrši kdo zločin, naj bo kaznovan. Če napelje kdo drugega na zločin, naj bo kaznovan. Toda čim hočete doseči govor o nasilnostih, boste neizogibno dosegli govor o rečeh, ki morajo biti dovoljene. Na-

pisati ne morete teh zakonov pa potem administracijo tako kontrolirati, da se dosežejo le tiste osebe, ki naj bi se dosegle. Vsa zgodovina dokazuje, kakor dokazuje angleška zgodovina, ko so zasledovali ljudi, zagovarjajoče splošno volilno pravico, da po-tepta sila, ki poraja take zakone, in ki se poraja iz njih, velik del svobode, ki je treba, da obstaja in ki jo vsi hočemo, pa naj bodo naša čuvstva kakršna koli. Če hočete res zatreti le ščuvanje na zločine, imamo dovolj zakonov, ki dosežejo take slučaje, in dosegli boste res vse, kar je treba doseči, vsaj v sedanjem položaju. Osebnost mislim, da se tudi tista revolucionarna agitacija, kar je danes, pod bolj liberalnim izvajanjem zakonov razbline v solčni svetlobi naše tradicionalne svobode.

Letošnji prvi majnik v Ameriki in drugod.

Prvi majnik je prišel in odšel. Toda letošnji prvi majnik v Ameriki ni prišel tako na tiho in neopaženo, kakor druga leta. Zato so poskrbeli veliki meščanski in kapitalistični listi, ki so prinašali z velikimi črkami in na prvi strani vesti, da se pripravljajo "rdečkarji" na revolucijo. Pisali so, da je zvezni pravdnik Palmer razkril velikanske zarote nameravanih umorov in masakrov. Spominjamo se, kako so prinašali ti listi vesti o podobnih "zarotah in nameravanih bombnih atentatih" lansko leto, le da niso bile te "zarote" zvezane s proslavo prvega majnika.

Vse te "zarote" in "razkritja" seveda niso bile nič drugega, kakor preračunjena propaganda, da se diskreditira proslava prvega majnika, na katero se je delavstvo pripravljalo, da demonstrira svojo mednarodno solidarnost. In res se je ameriško delavstvo letos odzvalo praznovanju prvega majnika, kakor nikdar poprej ne. Nad 500.000 delavcev raznih strok je praznovalo ta dan vseh 24 ur dostojno.

Kakor nam je znano, je praznovanje prvega majnika uvedla ameriška federacija dela, in od tedaj ga je evropsko delavstvo praznovalo nad trideset let. Toda medtem ko je postal prvi majnik delavski praznik za evropsko delavstvo, ga je A. F. L. opustila in sprejela takozvani "Labor Day", ki pade na prvi ponedeljek v septembru.

V Angliji je odložilo na ta dan delo 8.000.000 delavcev. V Franciji je bil proglašen na ta dan štrajk železničarjev, kjer je prišlo med štrajkarji in policijo do spopadov.

V Italiji je bilo ustavljeno vse delo za 24 ur. Enaka poročila prihajajo z Dunaja, iz Berlina, Madrida in drugih večjih industrijskih centrov, kjer je kaj delavskega gibanja.

V Rusiji, kjer so izvedli delavci del maksimalnega programa, so proslavili prvi majnik na ta način, da je delavstvo posebno pridno produciralo ter tako pomagalo svoji stvari do uspeha. Zvečer je imelo delavstvo v Moskvi in Petrogradu velikanske pohode in proslava kolektivnega dela se je završila nadvse sijajno.

Tako dobiva prvi majnik od leta do leta večji pomen po vseh deželah, koder je delavstvo razvilo svojo moč in svoj vpliv.

Da se kaže ta moč in ta vpliv na ta dan tudi v Ameriki, je najjasnejše dokazano s tem, ker je prišlo pred prvim majem meščansko in kapitalistično časopisje vesti o nameravanih "atentatih", ki se baje izvedejo na prvega maja na razne osebe, ki predstavljajo kapital. S tem so hoteli naščuvati ameriško javnost proti praznovalecem tega mednarodnega delavskega praznika. Da se je namera lažnjivih poročil tega časopisja ponesrečila, in da se ameriška javnost za enkrat ni ozirala na ta izmišljena poročila, je razvidno iz tega, da se je proslava prvega majnika v Ameriki izvršila letos vsepovsod mirno in ob največjem številu udeležencev.

DR. W. L. ROSENBERG:

Socializacija zdravniškega poklica.

Po izreku Goethejevega "Fausta":

"V Prirode globočino ne prodre ustvarjen duh"; je zdravništvo bolj umetnost, kakor znanost, toda ker se mora posluževati znanstvenih metod, je oboje obenem: Znanost in umetnost. Umetnost, ker je véasi težak kos umetnosti izreči pravo diagnozo o kakšni bolezni; veda, ker mora zdravnik vedeti, kaj mu je storiti, da vrne bolniku zdravje.

Znanje in izkušnja gresta pri resno mislečem zdravniku roko v roko. Izkušnja mu ostri pogled za značaj človekove bolezni in pogostoma mu zadoštuje kratek izraz lica (Facial diagnosis), da ve, kaj mu je storiti.

Medicina zahteva znanstvenosti, če gre za to, da se odkrijejo vzroki gotovega telesnega in duševnega stanja človeka, da se določi učinek gotovih zdravil in omejitev njih rabe, da se iznajdejo gotova operacijska sredstva. Medicina pa zahteva na drugi strani tudi veliko zdravniško znanje, da se more zdravnik vpričo nešteti preizkušenih zdravilnih sredstev bliskoma spomniti, katero je v danem slučaju pravo in primerno in da ne zamudi pravega trenutka v možnem zdravilnem procesu.

Če postane za mnogo zdravnikov, ki ne napredujejo s časom, to se pravi, ki ne razširjajo svojega znanja in ga ne poglobljajo z novim priučevanjem, zdravništvo kupčijsko roko delstvo, tedaj je tukaj umetnost in znanost medicine le še plašč za zelo dvomljivo in pogostoma le kričasko sejmarstvo, preračunjeno za kaline, katerim se praznijo žepi, kar se lahko opaža vsak dan v velikih kapitalističnih časniških oglasih.

Kulturna naloga medicine ni le zdraviti bolezni, ampak predvsem in zlasti preprečiti bolezni. Ali se to pravilom godi? Nikakor ne. Večinoma se omejuje na zdravljenje bolezni in nedostatkov, bolj rečeno na poizkus zdravljenja, ker si da zdravnik plačati, tudi če se poizkus ponesreči, celo tedaj, če je zdravnik, kakor se zgodi v mnogih slučajih, sam kriv ponesrečenja, ker se je, kar je bilo često dognano, poslužil popolnoma napačnih zdravilnih metod. Na ta

način bi bilo krivo, če bi se mu kaj posebno očitalo, da zanemarija svojo glavno nalogo! Preprečenje bolezni. Očitek bi ga nekoliko zadel v tem, da ne zahteva on oziroma zdravniški stan kot tak z vso odločnostjo od državnih oblasti, to je od družbe, da izvede načelo preprečenja bolezni, profilakse, in da ne postavlja svojega dela v javno službo.

Prav skromni in majhni začetki, da se prevede zdravniški poklic v javno službo, so pač v nekaterih mestih in krajih v instituciji okrajnih zdravnikov, ali to so le ubožiški zdravniki, ki urejajo svoje delo s stališča dobrotelčnosti in gledajo na svoje bolnike kot reveže, kar je vsekakor nedostojno in se mora odločno odklanjati.

Podobne neznatne začetke v tem smislu, da se preprečijo gotovi nedostaki in se ustvarijo sanitarne razmere, pomenijo tudi zdravstvene oblasti občin, toda tudi te nimajo pravega razumevanja za svoje naloge in so večinoma "kamuflača", to se pravi, da predstavljajo nekaj, kar v resnici niso, in kar v današnjih socialnih razmerah, obvladanih od kapitalizma, niti biti ne morejo. In ker je padel zdravniški poklic na nizko stanje čisto kupčijskega stanu in ga razjeda, kakor trgovska podjetja, vzajemna konkurenca, ki pa jo baje etična načela hinavsko zakrinkavajo, ni čuda, da je zdravniški stan kot tak in celo organizirano zdravništvo tako brez vpliva na javnost, da presoajo vprašanja, ki spadajo le pred forum zdravnikov, nevedni lajčki, in da izrekajo zdravniki, če jih pokličejo k presojanju takih vprašanj, mnenja proti svojemu prepričanju, v prid gospodarskim in političnim fakeijam in faktorjem, vsled česar se ponižuje medicina na stopnjo uslužnega hlapca strank.

Izredno važni in veliki poklic zdravnikov trpi torej na tem, da ni v soglasju s vojo kulturno nalogo socializiran. Kakor delavski razred je odvisen od milosti tistih, ki ga plačujejo, nesvoboden in — kar je za gospode zdravnike precej trda beseda — zaslužjen. Svobode nima, da bi ravnal in svetoval, kakor smatra po svojem prepričanju, da je prav in potrebno. Da more eksistirati, pogostoma da more le vegetirati, in često, da si more le povrniti svoje velike izdatke, mora imeti vedno prijazen smehljaj na obrazu, mora govoriti z vsako neumno gosjo, ki si domišlja, da je bolna, kakor sama želi, pripisati vsaki moderno histerični babnici kakšno težko bolezen, ker pričakuje od njega to in ker bi to gotovo storil njegov konkurent, če ne stori sam tako. Lagati mora sebi in drugim, pljuvati svojemu znanstvenemu prepričanju v obraz, tekati v cerkev, se delati pobožnega skratka biti popoln, zaničljiv hinavec. In vse to brez protesta, ne da bi smel skrečiti vsaj pest v žepu. Ni li zdravnik navaden, sam sebi zaničljiv hlapec, na slabšem kakor delavec? Absurdno! Njegov stanovski ponos, povsem kriv, neumen, neopravičen ponos mu brani prodreti družabno kamuflačo, zahtevati njegovo lastno pravico, se postaviti v vrste zatiranih in odkloniti napitnine bogatinov.

Kako ugleden, cenjen in splošno spoštovan bo zdravniški poklic še le tedaj, kadar se povzpne v

javno službo! Organiziran v zdravniških komisijah, rešen kapric, predsodkov in idiosinkrasij ljudi, bodo zdravniki postavljeni pred veliko nalogo, da določajo, kaj se mora zgoditi, da se dvigne zdravje prebivalstva, da se preprečijo grozeče bolezni, da se vrnejo bolniki in težko bolni v sanatorijih velikega sloga življenju na stroške splošnosti, ki ne bi bili od daleč enaki stroškom za marsikaj nepotrebne v sedanjih razmerah.

Socializiranje zdravniškega poklica je ena najvažnejših nalog sedanjosti ali bolje rečeno bodočnosti. Kajti nikakor se ni vdajati napačnemu upanju, da se izpolni ta za človeško družbo nadvse potrebna zahteva v sedanjosti brez velikega boja. Ne kapitalizem, ne zdravniški ceh, to se pravi tisti zdravniki, ki delajo največje kupčije, in ki so največji lakaji kapitalizma, se ne bodo iz lastne volje ogreli za to socializacijo. Kapitalizem noče slišati, da niso bacili tisti, ki spravljajo ljudi od življenja v smrt, ampak da je to nezadostna hrana. In zdravniški ceh noče slišati, da obožuje le slabote teorije, hotoč podpirati kapitalizem; da nič ne vedo o okoliščinah, v katerih je nastala ta bacijska teorija, to se pravi, kako je njen uzumitelj Pasteur le vsled tega postal veliki "dobrotnik" ljudstva, ker je plagiiral temeljno odkritje svojega sodobnika Béchampa o mikrozimih, oziroma kako je, recimo nevedoma, prilagodil plagiat kapitalizmu.

Bila bi hvaležna naloga za zgodovinarja medicine, potaviti zgodovine zdravništva v razmerje do gospodarskih faktirjev raznih dob, v našem času v razmerje do velekapitalizma, in prav oceniti njegovo čisto znanstvenost. Vsekakor ne pričakuje resnično trpeči razred, namreč delavstvo ničesar od iniciative zdravniškega ceha. Kakor kapitalizem je treba tudi njega še le prisiliti, da odstopi s pozorišča javnosti in napravi prostor tistim zdravnikom, ki smatrajo socializacijo njih poklica za potrebo časa, ki je v interesu vsega človeštva. In njih število ni baš majhno, zakaj ker obsegajo zdravniško umetnost in znanost z ljubeznijo, so rojeni za stradanje in siloma gnani v stradanje, pa zato hrepene po odrešenju.

Vedno je bilo tako . . .

Pruski Friderik je nekoč dejal, da je Bog vedno na strani najštevilnejših bataljonov; to je na strani najjačih.

Če vemo, da so danes vse cerkve, ki se proglašajo ljudstvu za zastopnice Boga, na strani kapitalizma, ki je danes najjačji, vidimo, da je imel Friderik prav. Ali ne samo Bog, ki ga zastopajo cerkve, je danes na strani najjačjih; na strani najjačjih je danes tudi vlada, in po lastni ali nelastni krivdi so na strani najjačjih tudi tisti, ki postavljajo s svojimi glasovi vlade. Dobiti vlado po svoji volji, je danes najlaglje tistim, ki imajo na svoji strani denarno moč, vir vsake druge moči.

Kapitalizem si je v svoji dobi razvil velikansko gospodarsko moč in je znal nje vpliv porabljal za vse ustanove človeške družbe. Vedel je, da bi mu

gospodarska sila sama brez vlade ne jamčila tiste poti, po kateri je moral hoditi, da se je povzpел do viška. Da je dobil v roke vlado in si ž njo pomagal postavnim in nepostavnim potom do virov, ki jih je potreboval za razvoj svojih sil in za njih vzdrževanje, da je postavil zakon svoje nedotakljivosti, je moral razlagati življenje po svoji. To razlaganje je bilo na kratko tole: "Življenje je za to, da se izživi. Kdor razume bolje živeti, je gospodar, drugi mu hlapčujejo. Razredov ni. Vsi smo le ljudje enega naroda, plemena ali države in vsak dela po svoji volji in po zmožnostih, ki jih ima. Če se glasi prav skrivnostno, je vendar resnica, da postane lahko vsak kapitalist. Toda da se vzdrži ravnotežje, je treba dodati, da morajo eni delati, drugi pa gospodariti in komandirati. — Vedno je bilo tako.

"Vedno je bilo tako." In res si gospodujoči razred prizadeva, da bi bilo res "vedno tako".

Mnogi cerkveni očetje, mnogi učenjaki, mnogi učitelji, mnogi generali in — da, mnogi delavci še danes verujejo, da je bilo vedno tako, in da vedno tako ostane; kajti bogovi so na strani najjačjih, in proti bogovom boriti se je nemogoče.

Toda kaj se je zgodilo?

Historičarji nam pripovedujejo čudne reči. Leta 1848. je nastopila v Evropi nova doba — doba evropskih revolucij, ki je pomedla starega boga in bataljone fevdalnih grofov in baronov s površja. Evropa se je začela tresti in nekdanji maliki so začeli padati z oltarjev, kakor zrele hruške, ko zaveje močan veter.

Ali je bilo vedno tako? Da, vedno je bilo tako!

Porodil se je bil kapitalizem. Nastopil je življenje, ki je bilo že zanj pripravljeno in v ugodnih razmerah se je kmalu razvil v krepko mladeniško dobo. Kapitalizem je rasel, kakor je rasel pred njim fevdalizem in se razvijal do polne moške dobe, uganja-joč spotoma svoje normalne in abnormalne orgije. V teh orgijah je postal svetovna sila, in na njegovi strani so danes na splošno najštevilnejši bataljoni, ne le še nezavednih delavcev, ampak stanov vse vrste. Vse se zbira okrog njega in upira oči vanj. Nekateri ga obožavajo radi njegove sile, drugi ga občudujejo radi njegove pretkanosti, tretji ga zavidajo in si prizadevajo, da ga vsaj od daleč posnemajo; zopet drugi ga slave kot veleuma, ki zna omamljati, očarati in uslajati. Doma in v tujini se govori častitljivo o njem kakor o bogatem tujcu, ki je prišel v daljno mesto, da ga s svojim razkošjem osreči. Zaradi njegove velike privlačnosti zija vanj vse mlado in staro in ga moli, kakor so molili Izraelci svoje zlato tele.

Tako je danes vsepovsod, koder se izgovarja njegovo ime. Odkod prihaja in kakšna je njegova zgodovina in njegovo resnično življenje — o tem ljudje ne vedo ničesar in tudi nič ne govorijo. Posledica tega je, da se vse, kar ni kapitalistično, omalovažuje, podcenjuje in celo zasmehuje.

Vedno je bilo tako . . .

Toda kaj se je zgodilo? — Očividci pripovedujejo, da ga je želja po večjem in razkošnejšem življenju spravila v veliko zadrego, ko je iskal svetovnih trgov, pa je pri tem padel v vojni prepad, iz katerega se ne izvleče docela nikdar več.

Vojna, v katero je šel namenoma, je izpadla vse drugače, kakor si jo je zamišljal. Do pasu v prepadu, se je postaral za stoletja.

Pod veliko težo družabnih izkušenj o njegovi kakovosti se je izkazal slabiča, ki mora prej ali slej odati vse svojim naslednikom, ki se že prav krepko oglašajo po zapuščini. Vojna mu je vzela polovico življenja; do vojne se je povspenjal navzgor, sedaj drži njegova pot nizdol, kamor ga drvi pod pritiskom sila, ki se zbira nedaleč tam zadaj... To so novi bataljoni proletareev, ki že preurejajo zapuščino ranega starca, nezmožnega za nadaljno urejevanje zadev ter pripravljajo pot novi družbi... Socialisti so tisti, ki nastopajo tu popolnoma, tam deloma v novih režimih in v vsem javnem življenju človeške družbe. Število bataljonov postaja odslej vedno večje na tej strani, in bogovi že komaj čakajo, kdaj jih naznanijo njihovi zastopniki današnjih cerkva in drugi strokovnjaki raz prižnice in šolskih katedrov kot predstavnike nove sile, ki prihaja in postaja od dne do dne jačja...

Ali je bilo vedno tako? Da. Dobro! Če je bilo — potem imamo dokaz, da bodo odslej najštevilnejši bataljoni na naši strani, in ker je Bog vedno tam, kjer so najštevilnejši bataljoni, bo tudi na naši strani Bog sam... —č.

Glasovi iz našega gibanja.

V Detroitu, Mich., se je praznovanje prvega maja med našimi sodrugi lepo završilo. Imeli so veselico, na kateri so nastopili razni govorniki. Tako nam poroča sodrug L. Urbancich, ki je ob enem poslal tudi precejšnjo svoto za naročnino na Proletarec in knjige. Dne 16. maja pa prirede koncert in igro.

Sodrugi J. Kokošin se je letil dela za razširjenje Proletarca v Giradu, O., in okolici.

V Penna. je v resnici aktiven zastopnik Proletarca le sodrug L. Krašna iz Conemaugh. V drugih naselbinah pa agitacija za nabiranje naročnikov Proletareu nekako spi.

Upamo, da se bodo pennsylvanski sodrugi zopet lotili energičnejše kampanje za svoje socialistično glasilo.

Klubi v Detroitu, Herminie, Glencoe, Clevelandu in Chicagu so naročili večje množine knjig in brošur za prodajo; ako bi imeli več posnemalcev, bi nam s tem omogočili izdajati od časa do časa razne nove knjige in brošure za soc. propagando med našim delavstvom.

Zastopnik L. Perko iz Milwaukee, Wis., poroča, da ima v milwauški naselbini mnogo truda pri agitaciji za nabiranje naročnikov. Apelira na nas, da naj skušamo pridobiti nove moči za to delo v njihovi naselbini. Med Slovenci v Milwaukee je socialistično gibanje precej močno razširjeno. Želeti je, da sodrugi

po možnosti skrbje, da bo tudi list Proletarec med slovenskim delavstvom v Milwaukee bolj razširjen kot je sedaj. Dasiravno slov. soc. klub v Milwaukee ne spada v J. S. Z., bi morali sodrugi tega kluba vpoštevati dejstvo, da je Proletarec edini slovenski list, ki pride v poštev kot agitacijski list za socialistično propagando in je glasilo in last članstva socialistične organizacije.

Sodrugi L. Gorjup iz Detroita, ki se je pred nekaj tedni preselil v Cleveland, piše, da se je v Clevelandu organizirala večja akcija za nabiranje naročnikov Proletareu.

Zastopnik J. F. Durn iz Collinwooda, Ohio, je nam pred nedavnim pisal, da vsled preobitega dela ne more voditi agitacije za Proletarca v collinwoodski naselbini. Ker je bil sodrug Durn, dokler mu je dopuščal čas, zelo aktiven zastopnik Proletarca, je list zgubil z njim dobrega sodelavca. Ali je v Collinwoodu kdo drugi, ki bi bil pripravljen voditi zastopstvo naprej?

Klub št. 1. JSZ., priredi v soboto, dne 22. maja ob 8. zvečer v dvorani "Spravedlnost", 1825 S. Loomis Street predavanje s steroskopičnimi slikami. Predmet predavanja bo "Človek in svet". Predavatelj bo sodrug E. Kristan. Za pokritje stroškov slik je določena vstopnina 25c. — Slovenci v Chicagi, ne zamudite te prilike.

Sodrugi v Dunlo, Pa., bodo imeli dne 15. maja veselico in shod v Hrvatski dvorani. Začetek priredbe ob 8. zvečer. Odbor vabi vse tamošnje somišljenike, naj se veselice in shoda polnoštevilno udeleže.

Našim slovenskim dijakom v Dubuque, Iowa, ni poslano z rožicami, pač pa imajo težak boj za obstanek. Kljub temu se zavedajo važnosti, ki jo ima Proletarec za izobrazbo našega delavstva, pa so nabrali svoto, ki je izkazana na drugem mestu, v podporo Proletareu.

Naročnike, katerim je potekla naročnina, prosimo, naj jo takoj poravnajo. Vsled draginje papirja je nam tiskarna s prvim majem list zopet podražila. Sodrugi in simpatičarje prosimo kooperacije, da vzdržimo list skozi sedanjo krizo. Uprav.

Narodni izvrševalni odbor Socialistične stranke je poslal socialistični stranki v državi New York pozdrav in obljubo moralne in gnotne podpore v boju, ki ga je začela newyorška oligarhija, da uniči socialistično gibanje. To, pravi eksekutiva socialistične stranke, se ne bo posrečilo. Socialistična stranka se ne bo dala pognati po svojih nasprotnikih s površine v katakombe, ampak ostane na svojem mestu in bo odprto vodila svoje boje, kakor nikdar poprej.

Če zmagamo, zmagamo, — in če izgubimo te boje z oligarhijo, pridobimo na drugi strani večje z ljudstvom. Končna zmaga bo naša.

ETBIN KRISTAN:

ANTON GRABIČ.

(Nadaljevanje.)

Nekoliko drugih potnikov je vstalo in nabrala se je gruča. Kmalu je bil ves voz po koneu. Tudi Italijana sta se približala. Besede so letele sem in tja v raznih jezikih, malomarne, porogljive, izzivajoče, grozeče. Grabič je vedel, kaj pomeni "God damn" in "Hell". Eden Italijanov je zakričal:

"Vprašajte ga, hudiča, če misli, da smo nigri! Sam se je gotovo našel, drugače ne bi imel trebuha tako napetega."

Mož je razumel italijansko. Obrnil se je in zaklical:

"Nigri? — Skebi ste in skoraj bi imel rajši nigre, kakor vas."

Nepopisen trušč je nastal in Grabiču se je zdelo skoraj neverjetno, da ni tolpa, ki je silila od vseh strani, zmečkala moža. Hrvat je bil edini, ki je ostal na svojem sedežu. Grabič ga je vprašal:

"Kaj je to 'skebi'?"

"To smo mi," je odgovoril oni. "Prav ima. Črnci ima le črno polt, mi pa imamo črne duše."

"Ali kaj pomeni beseda 'skebi'?" je hotel vedeti Grabič.

"Kdor krade delavcem delo, kadar so v boju, je skeb."

Grabič je obmolknil. Medtem je prišel dirindaj okrog paznika do vrhunca. Krik je bil tak, da ni bilo razločiti besede, kolikor je bilo prostora, toliko pesti se je molilo možu pred nos, zadej so nekateri silili, da bi prišli bliže. Nekdo je zaklical nemško:

"Schmeisst den Kerl raus!"

Na to je zagrmel glas, močnejši od vseh drugih, in kakor v čudu so vsi drugi obmolknili. Tudi Grabič je postal radoven in je vprašal Hrvata, kaj se je zgodilo. Gromovnik je bil ukazal tišino, da dobi paznik priliko za odgovor na vprašanje, kdaj in kakšno bo kosilo. Debeluh je bil nenadoma na klopi, ne da bi se bilo moglo prav povedati, kako je prišel tja. Skušal je ohraniti svoje dostojanstvo, toda potil se je in glas mu ni bil tako trden, kakor začetkoma. Hrvat je Grabiču razlagal razgovor. Paznik je pravil, da mu ni dala družba navodil za obede med vožnjo, ali da je v mestu vse pripravljeno in da se ne peljejo v San Francisco. Medklici so ga najbrže poučili, da se njegov položaj ne zboljša s tako razlago, in naposled je obljubil, da bo brzojavil na neko postajo, kjer počaka vlak pol ure, da pripravijo kosilo, da pa mora to storiti na svojo odgovornost in morda tudi na svoje stroške. Ironski smeh mu je odgovoril, trije

možje so pa bili nenadoma kot "odbor" poleg njega, češ da mu bodo pomagali brzojavljati. Za hip so izginili v drugem vozu.

Grabiču je bilo, kakor da se je zbudil v divji deželi.

"Tako je, kada dodje čovjek medju skebe," je vzdihnil Hrvat.

V vozu je nastal zopet mir. Razločiti je bilo ropotanje koles in puhanje lokomotive, ki je morala kakor v jezi vleči težki vlak navkreber. Solnce se je upiralo v okno in soparica v vozu je bila neznosna. Grabič se je oziral po krajini in zdelo se mu je, kakor da diha nekaj sovražnega. Amerika, o kateri je bil nekoč sanjal, bi morala biti cvetoč vrt, ali še boljše ogromen park, poln skrivnostne romantike in tujih lepote, pripravljen za pričakovanje vsakega hipa novo presenečenje. Kar je opazil na tej poti, je bilo pa samo razočaranje. Vse se mu je zdelo dolgočasno, tu pušto, tam izčrpano, naselbine nerodne, nelepe, polta zanemarljiva, hiše postavljene le za silo, polja brez vsakega čara, redko drevje krčljivo. In karkoli je pogledal, ga je vpraševalo: "Česa iščeš tukaj? Po kaj si prišel?"

Po kaj si prišel? To vprašanje mu je jelo brenčati po glavi, kakor da je prišel še le sedaj do zavesti, da živi in da bi njegovo življenje moralo imeti kakšen namen.

Začudil se je. Ali je sploh že kdaj mislil na to? Ali je sam sebi tako tuj, da ne ve, kaj je mislil včeraj in kaj predvčerajšnjem, da živi brez cilja in spomina, da ga neprenehoma zbadajo vprašanja, na katera ne pozna odgovora?

Sunkoma se je obrnil od okna. Kdo vruga kliče te misli? Spomin! Kaj naj bi počel z njimi, ko niso vsi skupaj toliko vredni, da bi mu le za en dan pokazali boljše pot? In cilji! Blagor njim, ki so jim bogovi podarili vsakovrstne moči, da si lahko utirajo pot po svoji volji. Kakšne cilje naj si postavi ubog dvonožni črv, domišljajoč si, da je posnetek božji, pa se ne sme nikamor obrniti, da se ne bi v kaj zadel ali pa dobil neusmiljenega sunka v rebra. Lahko je imeti cilje, če je na začetku poti pripravljena kočija in čaka na vsaki postaji kosilo ali večerja. Pa imej cilje, če izsesava vse sile edina naloga priskrbeti vsak dan plebejsko nizkemu tiranu želodcu avtokratično zahtevano žrtev...

Grabič se je surovo zasmel, da ga je nekoliko bliže sedečih tovarišev v čudu pogledalo. Rdečica ga je oblila in obrnil se je zopet k oknu. Krajina je bila vsa izpremenjena. Nekoliko streljaev od železnice se je vzpenjal prijazen grič, ves zelen in deloma pokrit z bujnim logom. Lepi travniki so se menjali s skrbno obdelanim poljem in na vrhu je stala hiša, ki ga je s svojo barvo, z obrisi, z vsem spominjala na domovino. Iz nje je bilo videti gospodarska poslopja. Kmalu je opazil tudi nekoliko krasnih konj in nedaleč od njih močne krave, malomarno se ozirajoče po vlaku, kakor da se zavedajo svoje plemenite pasme. Iz hiše je pri-

šla ženska. Obraza ji ni bilo spoznati, toda njena hoja in njene kretnje so pričale, da mora biti mlada, krepka in — gotovo — tudi lepa.

Grabič je gledal in za hip so se umirili njegovi živci.

Cilj? . . . To bi bil cilj. Ni li prišel prav za to v Ameriko? Prišel je, a nekoliko neprijetnosti je zadostovalo, da je vse pozabil! Mogočci, ki so imeli cilje v najvišjih višavah, niso mogli biti taki. Kdor je hotel osvojiti deželo, je moral gaziti po krvi in sprejemati rane; omedlevati ni smel od grmadah izmrcvarjenih trupel in smrdljivi ogenj požganih vasi in mest ni smel dražiti njegovega nosu. On pa, ki nima nič drugega, kakor dvoje golih rok, da si osvoji z njima prostorček na zemlji, naj bi se kakor rahločutna dama razburjal in grizel ustnice, če zapiha veter, ki prinaša smrad? . . .

Vlak se je ustavil in Grabič je opazil, da zapuščajo tovariši voz. Najprej ni vedel, kaj da to pomeni in zopet se je čutil kakor zapuščen tujec, ki si ne ve sveta. Hrvat ga je potegnil za rokav in mu povedal, da bo tukaj kosilo. Vedel ni, ali je lačen ali ne, toda uporno čuvstvo mu je razgrevalo kri. Spomnil se je na menažerijo, v kateri je bil, ko so krmili zverine. Veličasten lev, ki je nekdanj v svobodi lovil svoj plen, je moral sedaj pokorno čakati na uro, določeno od njegovega jetničarja in sprejemati iz rok prevzetnega človeka, kar mu je odmeril. Bilo pa sramotno ponižanje in Grabiču se je zdelo, da je sedaj sam enako osramočen. Toda vsi so se pehali iz voza in val je odnesel tudi njega. Zunaj so se postavili v nekakšen vojaški red in debeli poveljnik, spremljan od odbornikov, jih je odpeljal za postajo do lesene, nizke in umazane kočice, ki je imela na zakajenem oknu napis "Restaurant", na vratih pa "Lunch". Neprijetni vonj slabe maščobe je prodiral iz nesnažne jedilnice.

(Dalje prihodnjič.)

V Mehiki se zopet razvija nekakšna revolucija in zadnje vesti se vjemajo v tem, da je Carranza na izgubi. V dnevnih listih se ne manjka poročil o napredovanju rebelov, toda iz vseh vesti vendar ni mogoče dobiti jasne slike o značaju te revolucije, o njenih pravih vzrokih in ciljnih in o silah, ki drže na skrivnem niti v rokah. Obrača se seveda proti Carranzovi vladi in zdi se, kolikor se je mogoče zanašati na časnikarska poročila, da je mnogo vojaških in civilnih elementov zapustilo predsednika, kar bi se v drugih razmerah imenovalo izdajstvo. Toda vse to ne more zadovoljiti človeka, ki bi rad spoznal resnico — resnico, katere večji del je skrit. Tako torej ni za enkrat mogoče nič drugega, kakor jemati vesti na znanje, pa si prihraniti sodbo za poznejši čas, ko se razblinejo sedanje goste in še umetno zgoščene megle.

kamnitno dobo, če hočemo primerjati sedanje stanje tehnike na tem polju z nekdanjim. Še našim starim očetom se ni moglo sanjati o čudoviti železniški mreži, ki prepređa ves svet, o brzoparnikih, ki spajajo kontinente, o brzojavu in telefonu, ki prenašata vesti u trenutkih čez morje, o brezžičnem prenašanju isker in poročil. Čudovita sredstva so nam na razpolago za vzajemno občevarje. In vpričo vsega tega velikanskega razvoja je vendar tako težko in včasih še teže izvesti resnico, kakor v preteklih časih, ko so predpotopni poštni vozovi in kurirji potrebovali tedne in mesece za to, kar se sedaj lahko opravi v kratkih urah.

Dnevne liste imamo, ki se ponašajo z obilnejšo vsebino, kot je obsega marsikatera knjiga. Posebne dopisnike imajo po vseh delih sveta. Za brzopjavna poročila trošijo cela velika premoženja. Poročevalska družba je organizirana na največjem slogu. Toda človek prihaja v največjo zadrego, če bi si rad napravil jasno sliko o položaju v kateri koli deželi, o kakšnem važnejšem dogodku, o njega vzrokih in pomenu. Kdo bi si na primer upal trditi, da pozna faktični položaj v Rusiji, dejansko situacijo v Nemčiji ali v Turčiji, resnične socialne razmere v Italiji, struje na Japonskem ali pa recimo duha zadnje revolucije v Mehiki?

Ljudje čitajo, in nekateri si delajo tudi sodbe, toda kdo bi mogel reči, da ima njegova sodba zanesljivo podlago in da so vesti, na katerih je zgrajena, verjetne? Velik del ljudstva niti ne čuti prave potrebe, da bi spoznal resnico, ampak sprejema, kar se mu ponuja, ne da bi vpraševal, ali se ga vse to, kar je po listih in kar se godi po svetu, kaj tiče ali ne. Če bi večina imela več aktivnega čuta, če bi hotela igrati svoje vloge na svetu, ne pa le gledati na dogodke kakor gledalec na galeriji, bi morala najodločneje protestirati proti načinu te duševne prehrane in porabiti vso svojo moč, da si zagotovi boljše spoznanje resnice. Prepričanje, da je socializiranje kruha važna reč, se ob naraščanju draginje širi, ali zavest, da bi bilo socializiranje duševne hrane enako potrebno, deloma celo še bolj potrebno, ker je to pogoj za ono drugo socializiranje, je še neznansko slaba. Dokler bo špekulativnim bogatim krogom prepuščeno delati takozvano javno mnenje s stališča gotovih interesov, ne pa s stališča resničnosti, ostane demokracija lepa beseda, v praktičnem življenju je pa ne bo toliko, da bi bilo njeno ime opravičeno. Demokratiziranje časopisja, ki je danes pretežno plutokratično, je eden najvažnejših korakov na poti do demokratiziranja vsega javnega življenja.

Sedanji nemški prezident Ebert baje ne bo kandidiral pri prihodnjih volitvah, ki se pričakujejo meseca avgusta. Proti Ebertovi vladi se lahko navede mnogo bridkih tožb, toda pravično sodbo bo mogla izreči še le bodočnost, ki bo bolj poznala vsa dejstva in objektivneje govorila.

Človeštvo je ponosno na razvoj svojih prometnih sredstev in ni dvoma, da je ta ponos opravičen. Ni treba, da bi se vračali v rimske čase ali pa celo v

Vse se godi po božji volji. Tako duhovniki. Zakaj tedaj ne spoznavajo, da mora biti po tej teoriji tudi socializem po božji volji?

Slov. delavska

podporna zveza

Ustanovljena dne 26.
avgusta 1908.

Inkorporirana 22. aprila
1909 v državi Penn.

Sedež: Johnstown, Pa.

GLAVNI URADNIKI:

Predsednik: IVAN PROSTOR, 6120 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Podpredsednik: JOSIP ZORKO, R. F. D. 2, Box 113, West Newton, Pa.

Glavni tajnik: BLAS NOVAK, 634 Main St., Johnstown, Pa.

1. Pom. tajnik: FRANK PAVLOVČIČ, 634 Main St., Johnstown, Pa.

2. Pom. taj. ANDREJ VIDRIČ, R. F. D. box 4, Johnstown, Pa.

Blagajnik: JOSIP ŽELE, 6502 St. Clair Ave., Cleveland, O.

Pom. Blagajnik: ANTON HOČEVAR, R. F. D. 2, Box 27, Bridgeport, O.

NADZORNI ODBOR:

Predsednik nadzor. odbora: IGNATZ PODVASNIK, 6325 Station St., E. E. Pittsburgh, Pa.

1. nadzornik: SOPHIA BIRK, 6006 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

2. nadzornik: IVAN GROSELJ, 885 137th St., Cleveland, O.

POROTNI ODBOR:

Predsednik porot. odbora: MARTIN OBERŽAN, Box 135, West Mineral, Kans.

1. porotnik: BRANC TEROPČIČ, R. 1, Bonanza, Ark.

2. porotnik: JOSIP GOLOB, 1916 S. 14th St., Springfield, Ill.

VRHOVNI ZDRAVNIK:

Dr. JOSIP V. GRAHEK, 843 E. Ohio St., Pittsburgh, Pa.

Glavni urad: 634 Main St., Johnstown, Pa.

URADNO GLASILO: PROLETAREC.

3639 W. 26th St., Chicago, Ill.

Cenjena društva, oziroma njih uradniki, so uljudno prošeni pošiljati vse dopise naravnost na glavnega tajnika in nikogar drugega. Denar naj se pošlje edino potom Poštinih, Expresnih, ali Bančnih denarnih nakaznic, nikakor pa ne potom privatnih čekov. Nakaznice naj se naslovljajo: Blas Novak, Union National Bank in tako naslovljene pošiljajo z mesečnim poročilom na naslov gl. tajnika.

V slučaju, da opazijo društveni tajniki pri poročilih glavnega tajnika kake pomanjkljivosti, naj to nemudoma naznanijo uradu glavnega tajnika, da se v prihodnji popravi.

NAZNANILO.

Reitz, Pa. — Članom društva Šopek Vijolic, št. 156, S. D. P. Z., naznanjam, da imamo na prihodnji redni seji, ki se bo vršila dne 16. maja, rešiti več važnih zadev, posebno glede nove društvene sobe.

Vsled tega vabim člane, da se je gotovo vsi udeležijo tretjo nedeljo tekočega meseca.

Joseph Čermelj, tajnik.

Velika draginja papirja je zelo občutno zadela posebno delavsko časopisje, in seveda tudi Proletarica. Naročniki, vpoštevajte to in pridobivajte listu nove naročnike. Poravnajte naročnino takoj, ko vam poteče.

UDELEŽITE SE PREDAVANJA

ki ga priredi slov. soc. klub št. 1, JSZ., v soboto, dne 22. maja, ob 8. zvečer v dvorani "Spravedlnost", 1825 So. Loomis St. (nasproti American State Bank).

Predmet predavanja bo: "Človek in svet." Za boljše razumevanje predavanja se bodo kazale steroskopične slike. Predavatelj bo sodrug Etbin Kristan.

Ker stane nabava steroskoptikona in slik precejšnje svoto denarja, smo za vsaj delno pokritje stroškov določili vstopnino 25c za osebo.

Slovincem v Chicagi se še ni nudila prilika čuti tako predavanje v svojem jeziku, zaradi tega jim priporočamo, naj se ga udeležijo.

Peljte se do vogala Blue Island Ave. in 18th St. in potem imate še nekaj korakov do dvorane.

Odbor kluba št. 1, JSZ.

LISTU V PODPORO.

Conemaugh, Pa., pošiljatelj L. Krašna; prispevatelji: Jos Mele, 25c; Mart. Breznikar 25c; Jakob Gabrenja, 25c; Andrej Puntar 25c; Frank Breznikar, 25c; Frank Akički, 25c; Martin Krašovec, 50c; Blas Novak, 25c; Frank Pavlovčič, 25c; Jack Krašovec, 25c; Louis Krašna, 25c; skupaj \$ 3.00

Meadow Lands, Pa., pošiljatelj Tony Semec; prispevatelji: Tony Semec, \$1.00; John Križaj, 50c; John Ujčić, 25c; skupaj 1.75

Dubuque, Iowa., prispevki slovenskih dijakov: Andrej J. Furlan, \$1.00; Anton Slabe, 25c; Franjo Kuhovski, 25c; Mathew Gnus 25c; John Thaler, 25c; Joseph Šireel, 25c; neimenovan, 15c; neimenovan, 15c; Alois Beniger, 25c; Leopold Milostnik, 15c; sk... 2.80

Martin Penich, Little Falls, N. Y.50

Fr. Klun, Chisholm, Minn.,60

Joe Petek, Middlebranch, Ohio 1.00

Chicago, Ill.: Frances, \$1.50; Marička, 50c; . . . 2.00

Cleveland, Ohio: John Stefe, \$1.00; John Pish, \$1.50; Math. Mesen, 50c; skupaj 3.00

Skupaj v tem izkazu \$ 14.65

Zadnji izkaz 70.48

Skupaj \$ 85.13

Avstrija je država v največji bedi. Ni je menda na svetu dežele, ki bi bila v tako klavernem položaju, zlasti z gospodarskega stališča, kakor so ostanki nekdanje ponosne habsburške monarhije. Golo življenje njenega prebivalstva je popolnoma odvisno od tujine, brez katere bi moralo ondotno ljudstvo od lakote pomreti. Tak položaj ni zelo primeren za velike socialne reforme. In vendar je sprejela avstrijska zbornica zakon o zavarovanju za slučaj brezposelnosti. Povedali bomo o tem zakonu ob priliki več. Za danes naj zadostuje konstatiranje, da je bilo v Avstriji to mogoče, medtem ko imamo po svetu druge bogate dežele, katerih vodilni političarji še vedno trdijo, da je taka reč nemogoča . . . Skoraj, da bi nas moralo biti sram.

83	57.93		66.54	76.00
84	35.16		41.66	9.00
85	37.89	53.00	43.89	
86	47.76	51.00	52.46	24.00
87	20.17		23.87	
88	52.80		61.80	168.00
89	47.69	59.00	57.32	27.00
90	37.67	9.00	45.15	500.00
91	68.71	71.00	79.87	15.00
92	77.09	184.00	91.90	117.00
93	29.59	70.00	35.09	101.00
95	45.44	98.00	52.79	553.00
96	37.45		41.57	283.24
97	33.65	402.00	40.54	
98	29.57	96.00	32.47	
99	56.80		60.53	57.50
100	256.21	50.50	262.17	21.50
101	61.88	61.00	71.13	90.00
102	61.07	138.00	71.82	46.00
103	13.47		14.27	
104	50.26	535.00	52.08	8.00
105	72.22	80.00	77.88	41.00
106	41.55	158.00	52.83	85.00
107	55.92	80.00	65.17	74.00
108	137.34	106.00	117.38	
109	49.41	39.00	56.51	24.00
110	31.62	133.00	31.16	
111	89.03	547.00	84.99	70.00
112	80.77		99.84	9.00
114	25.36		30.15	20.00
116	130.53	15.00	150.03	60.00
117	333.28	368.00	330.04	71.00
118	40.24	23.50	39.44	6.00
119	41.31	94.00	44.84	72.00
120	64.62	58.00	64.47	75.00
121	74.55	33.00	85.05	23.00
122	27.24	69.00	34.07	30.00
123	97.03	77.50	100.11	51.00
124	30.96		33.06	
125	79.77	60.00	90.47	45.00
126	284.83	106.00	314.02	99.00
127	30.28	12.00	34.28	
128	105.38	17.00	115.39	
130	158.81	200.00	173.64	112.00
131	90.33	111.50	87.32	193.00
132	25.57		26.87	
133	47.06	30.00	55.86	19.00
134	62.87	21.00	70.12	
135	13.92		18.63	
136	16.19		18.69	
138	25.30		29.05	
139	106.90	37.00	122.88	
140	28.55	90.00	28.55	29.00
141	55.94		75.94	201.00
142	53.31	47.00	61.11	
143	58.13	47.00	54.72	63.00
144	61.31	552.00	62.23	
145	104.30	49.00	135.14	11.00
146	48.50	96.00	50.24	
147	68.62		78.37	86.00
148	40.81	42.00	46.77	
149	55.54	20.00	61.24	8.00
150	57.45	29.00	64.85	185.00
151	46.55	113.00	54.46	
152	103.02	24.00	86.14	
153	44.55	71.00	50.01	64.00
154	74.33	22.00	89.21	
155	52.20		61.96	83.00
156	30.11		43.34	20.00
\$11,439.96		\$13,201.50	\$12,598.72	\$12,683.56

Mesec je, izvzemši meteorje in kakšen komet od slučaja do slučaja, naši zemlji najbližje nebeško telo. Oddaljenost zemeljskega središča od luninega središča znaša povprečno 239.000 milj.

Če bi mogel najhitrejši ameriški vlak voziti od zemlje na mesec in bi zapustil postajo na zemlji na

novega leta dan, pa vozil dan in noč brez presledka, bi dosegel mesec okrog 1. septembra.

Največja oddaljenost meseca znaša 253.000, najmanjša pa 221.000 milj.

Mesec meri v premeru 2160 milj. Površina meseca znaša približno eno štirinajstino površine

naše zemlje, štiri in pol krat toliko, kolikor površina Zedinjenih Držav.

IZŠLA JE NOVA KNJIGA

"DEBS, HIS LIFE AND LETTERS", ki jo je spisal David Karsner. Stane \$1.50 in 10c za poštnino. Naročila sprejema Proletarec. Dobiček, ki ga prinese prodaja te knjige gre v fond za osvoboditev Debsa iz ječe. Ta fond upravlja The Workers' Defense Union in The National Civil Liberties Bureau. Tiskalo se je tri milijone izvodov te knjige in ako se vsa prodajo, bo prinesla prej omenjenemu fondu \$149,500.00. — Ime Eugena Debsa je tesno združeno s socialističnim gibanjem v tej republiki, zato je knjiga, ki opisuje njegovo življenje, vseskozi zanimiva. **NABIRAJTE NAROČILA** med Slovenci in drugorodci ter jih pošljite nam. Sedaj imate priliko za akcijo; dobite dobro knjigo in ob enem pomagate akciji za osvoboditev Debsa.

Med knjige, katero bi moral prečitati vsakdo, ki hoče pridobiti nekoliko vpogleda v razna verstva, spada vsekakor **The Profits of Religion**. Spisal jo je znani socialistični pisatelj Upton Sinclair. Ta knjiga pomenja petnajst let njegovega dela in je edina te vrste v angleški književnosti. Knjiga (mehko vezana) stane 60c. Kdor je zmožen čitanja angleščine, naj jo naroči v upravištvu Proletarca.

Ako kdo želi prevzeti zastopstvo Proletarca za nabiranje naročnikov in oglasov, naj piše upravištvu za potrebne listine in informacije. Če imate v sebi zmožnosti agitatorja, ne odlašajte, nego pričnite z delom za list in organizacijo takoj.

NAROČNIKE,

ki jim je naročnina potekla, prosimo, naj jo takoj obnove. Ne čakajte tirjatve iz upravištva. S točnostjo nam prihranite delo in ob enem pomagate listu, ki v časih te draginje tako zelo potrebuje pomoči.